

Durmuş Hocaoğlu

Finans Krizi'nden Dersler: I Üretmek ve Tüketmek: I

Yeniçağ, "Analiz", 26 Ekim 2008, Pazar., s.12
"Analiz" Sıra No: 705; 2008-096; Ekim-09

YENİÇAĞ

Epeyce bir müddet önce sinyallerini gönderdikten sonra birkaç hafta evvel patlak veren finans krizi şimdi bütün dünya ekonomilerini tehdit ediyor. Hani bir önceki yazımızda "günümüzün 'tekilleşmiş' – yâni globalleşmiş – ve 'batılılaşmış' dünyasında, hiçbir büyük kriz kendi duvarları içinde kalmıyor ve kalamaz da ve hele bu kriz Batı'nın – yâni Arz'ın Lordu'nun - krizi ise, bilinmelidir ki, Batı'nın krizi topyekûn insanlığın krizi demek olacaktır" dediğimiz şeyin tipik bir örneği. Tabii ki Türkiye'deki krizler dünyayı etkilemiyor, çünkü, maalesef, "küsûrat"tan addediliyoruz – öyleyiz zâten - "unsûr-u aslıden değiliz, yâni; ama söz konusu Amerika olunca iş değişiyor tabiatıyla; değişecek de, dünyadaki takriben 33 trilyon Dolar gayri sâfi yekûn hâsılanın üçte birisini elinde tutan bir ülkedeki krizin te'sîrini muhakkak ki herkes derinden hissedecek ve yaşayacaktır. Kısacası, Amerika'daki kriz için sevinmek yerine, galiba, "Tanrı Amerika'yı korusun" diye duâ etmek gerekiyor. Ancak, bundan daha mühimi, krizden ders çıkarmak gerekliliği; çünkü bütün krizler umûmen böyledir: Netîce hayırhah da olabilir, çünkü "kriz", bir ıstılah olarak mutlak sûrette menfi bir mânâ taşımakta değildir – kelimenin kökünün "değerli" mânâsındaki "krenein"den geldiğini hâtırlayalım. Hattâ krizlerin, birçok hâlde, Lenin'in *Krizin Dersleri*'nde söylediği gibi, köhnemiş olanı ayıklamak gibi devrimci bir rolü de bulunmaktadır.

İmdi, nedir bu ders dersiniz, ekonomist olmayan birisi olarak, ilk dersin, Üretim ve Tüketim üzerine düşünmek olduğunu söyleme cesâret ve hakkını kendimde buluyorum; buluyorum, çünkü bu mes'ele ekonominin dar hudutlarına tıklanabilecek bir mes'ele değil, daha çaplı bir prensibe dayanıyor: Üretmeden tüketilen herşey bir gün gelir dibe vurur.

İşte, şimdi, bu kıssadan ilk hissemizi alalım: Tüketimin üretimi geçmesi, en kuvvetli ekonomileri bile temellerine kadar sarsabiliyormuş demek ki. Çünkü Amerika'daki asıl kriz, bundan kaynaklanıyor: Amerikalılarda çalışma ve üretme azmi düşüyor, yeme ve tüketme eğilimleri kuvvetleniyor. Ne mi oluyor dersiniz, bir Amerikalı'ya soralım. Newsweek dergisinin Müslüman editörü Ferid Zekeriya şunları yazıyor[*]:

Amerikalılar 1980'lerden bu yana ürettiklerinden daha fazlasını tüketiyorlar ve aradaki farkı da borçlanarak telafi ediyorlar. Kolay para ve yenilikçi finansal ürünlerle geçen 20 yıl, neredeyse herkesin herhangi bir amaç için istediği kadar borçlanabilmesi anlamına geldi. Hane halkı borcu 1974'teki 680 milyar dolarlık orandan bugün 14 trilyon dolara çıkarak şişti. Ortalama bir hane halkı 13 kredi kartına sahip ve bu kartların yüzde 40'ının borçları sonraki aylara devrediliyor ki, bu oran 1970'de yüzde 6'ydı.

Fakat ortalama Amerikalı'nın davranışları, hükümetinkilere kıyasla daha erdemliydi. Her kent, ilçe ve eyalet büyüme operasyonlarını sürdürmeyi istedi, fakat vergileri artırmadı. Peki hesaplar nasıl eşitleniyordu? Borçlanarak, özenle hazırlanmış finansal enstrümanları kullanarak.

Tek sorun yerel politikacılar değildi. Merkez Bankası da Alan Greenspan yönetiminde acı vermek istemedi. Rusya'da ekonomik kriz mi var? Faiz oranlarını düşürün. 11 Eylül sonrasında ekonomik yavaşlama mı yaşanıyor? Oranları düşürün. Sorun ne olursa olsun, çözüm para akışını sürdürmek ve ekonomiyi ateşlemektir. Ulusal borç 1990'da 3 trilyon dolardı. Şu an 10.2 trilyon dolar.

Bu krizden alınacak bir ders varsa, o da eski bir kural: Bedava öğle yemeği olmaz. Borç kötü birşey değil. Sorumlu biçimde kullanılırsa, modern kapitalizmin merkezinde yer alır. Fakat dağ gibi borcu karmaşık enstrümanların altına gizlemek, sorumsuz davranışlara davetiye çıkarmaktır.

Krizi çözmek için, hükümetler kısa vadede daha fazla borcu ve yükümlülüğü üzerine almalı. Fakat bu, bazı ekonomistlerin savunduğu gibi ekonomiyi daha fazla vergi kesintisiyle canlandırmamız gerektiği anlamına gelmiyor. Böyle bir adım sadece partiyi yapay bir biçimde sürdürecektir. Önemli altyapı ve enerji projelerini hızlandırmak bundan çok daha iyi bir teşvik olacaktır; bu projeler tüketim değil yatırım anlamına geliyor.

[*] Fareed Zakaria., "Amerika Kötü Huylarına Yüzleşiyor" ("The Crisis's Silver Lining")., *The Washington Post.*, October 12, 2008., Türkçe Çeviri: *Radikal.*, 14 Ekim 2008, Salı., s.10.

